

“सुरक्षित मातृत्व आश्वासन (सुमन)” च्या
अंमलबजावणीकरीता राज्य/ जिल्हा व तालुका
स्तरीय समिती स्थापन करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सार्वजनिक आरोग्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: सुमन-२०२१/प्र.क्र.४८/कु.क.
गो. ते. रुग्णालय संकुल इमारत, १० मजला, ए विंग,
मंत्रालय, मुंबई -४०० ००१.
दिनांक : १९ मे, २०२१

वाचा -

अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा, कुटुंब कल्याण, माता बाल संगोपन व शालेय
आरोग्य, पुणे यांचे जा. क्र.राकुकका/माता आरोग्य कक्ष १० (ब)/ नस्ती क्र. ७५७/ सुमन का.
बाबत शासन निर्णय/७६७२-७४/२०२१, दि.०२.०२.२०२१

प्रस्तावना :-

“सुरक्षित मातृत्व आश्वासन” या कार्यक्रमांमध्ये सर्व गरोदर माता, ६ महिन्यांपर्यंतच्या स्तनदा
माता तसेच सर्व आजारी बालके यांचा समावेश आहे. माता व बालकांना ९ गुणात्मक सेवा उपलब्ध
करून देण्याची हमी या कार्यक्रमांमध्ये देण्यात आलेली आहे. तसेच या कार्यक्रमांतर्गत द्यावयाच्या सर्व
सेवा बंधनकारक असून त्या सर्व सेवा मोफत देण्यात येणार आहेत. या सर्व बाबी करताना मातेची
स्वायत्तता, प्रतिष्ठा, भावना, सेवेची निवड करण्याचा अधिकार तसेच लाभार्थीने निवडलेल्या सेवांना
प्राधान्य द्यावयाचे आहे. सुमन कार्यक्रम अंतर्गत सुरक्षित गर्भधारणा, प्रसूती आणि प्रसूतीनंतरच्या
देखभालीला प्रोत्साहन देणे आणि सर्व आरोग्य सेवांची हमी लाभार्थ्यांसाठी देणे आवश्यक आहे. त्या
अनुषंगाने राज्यात सुरक्षित मातृत्व आश्वासन (सुमन) च्या अंमलबजावणीकरीता राज्य, जिल्हा व
तालुका स्तरावर समिती स्थापन करण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता.

शासन निर्णय:-

सार्वजनिक आरोग्य सुविधेस भेट देणाऱ्या सर्व महिला व नवजात बालके यांना सुमन
कार्यक्रमांतर्गत द्यावयाच्या मोफत सेवा नाकारणे अक्षम्य राहील (Zero Tolerance) धोरण अवलंबण्यात
आले आहे. सबब टाळता येण्याजोगे माता व नवजात बालमृत्यु व आजार प्रतिबंधात्मक उपाययोजना
करून संपुष्टात येतील व प्रसूतीचा सकारात्मक अनुभव प्राप्त होईल हे या कार्यक्रमाचे ध्येय आहे.

सुमन कार्यक्रमाची उद्दिष्टे -

१. कार्यक्रमांतर्गत सर्व लाभार्थींना उच्च दर्जाच्या वैद्यकीय व अत्यावश्यक सेवा व संदर्भ सेवेची हमी.
२. लाभार्थीला या कार्यक्रमांतर्गत उपलब्ध सोयीसुविधा यांची नियमित माहिती देण्यासाठी तसेच लाभार्थ्यांच्या प्राप्त तक्रारींना त्वरीत प्रतिसाद देणारी प्रभावी आरोग्य सेवा प्रणाली निर्माण करणे.
३. सार्वजनिक आरोग्य संस्था तसेच विविध सामाजिक संघटना जसे स्वयंसेवी संस्था, स्वयंसहाय्यता गट, लोकप्रतिनिधी यांचा १०० टक्के माता मृत्युच्या नोंदणीसाठी उपयोग व त्या मृत्युच्या अन्वेषणासाठी जनजागृती निर्माण करणे.
४. आरोग्य सेवा पुरविणाऱ्या सर्व कर्मचारी व अधिकारी यांचे ज्ञान आणि कौशल्य वृद्धी करणे. त्यांच्यामध्ये लाभार्थींच्या हक्कांबाबत जाणीव जागृत करणे तथा लाभार्थींना गुणात्मक सेवा उपलब्ध करून देण्यासाठी प्रोत्साहित करणे.
५. आंतरविभागीय समन्वय साधण्यासाठी कृती योजना तयार करणे.
६. सुमन कार्यक्रमाची परिणामकारकता वाढविण्यासाठी व योजनेची ध्येय धोरणे ठरविणे, पर्यवेक्षण करणे आणि कार्यक्रमाच्या नियमित आढाव्यासाठी सुकाणू समिती गठीत करणे.

२. राष्ट्रीय आरोग्य अभियानांतर्गत राज्य गुणवत्ता आश्वासन समिती /State Quality Assurance Committee (SQAC), जिल्हा गुणवत्ता आश्वासन समिती / District Quality Assurance Committee (DQSC) आणि संस्थास्तरावर गठित गुणवत्ता समितीसाठी संस्थात्मक आराखडा तयार करण्यात आलेला आहे. या समित्या सध्या National Quality Assurance Standards (NQAS) आणि लक्ष्य कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीला प्रोत्साहन देतात. राज्य, जिल्हा आणि संस्थास्तरावरील विद्यमान गुणवत्ता समिती मार्गदर्शक तत्वांमध्ये नमूद केलेल्या जबाबदाऱ्यांनुसार सुमन उपक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी काम करू शकतात. कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी राज्य, जिल्हा व तालुका स्तरावर पुढीलप्रमाणे समित्या स्थापना करण्याचा निर्णय शासनाने घेतला आहे.

राज्यस्तरीय समिती

अ.क्र.	समितीचे सदस्य	पदनाम
१	विभाग प्रमुख, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई	अध्यक्ष
२	अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/ सचिव, वित्त विभाग, आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास व पंचायतराज विभाग, महिला व बाल विकास विभाग, नगर विकास विभाग (१ व २), सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग मंत्रालय, मुंबई	सदस्य

३	आयुक्त, आरोग्य सेवा तथा अभियान संचालक, राष्ट्रीय आरोग्य अभियान, मुंबई	सदस्य सचिव व संयोजक
४	संचालक, वैद्यकीय शिक्षण आणि संशोधन, मुंबई	सदस्य
५	संचालक, आयुष संचालनालय, मुंबई	सदस्य
६	संचालक, आरोग्य सेवा (२), पुणे	सदस्य
७	राज्यात काम करणाऱ्या विकास भागीदार जसे UNICEF, JHPIEGO यांचे प्रतिनिधी	सदस्य
८	FOGSI, AMOGS, IAP चे प्रतिनिधी	सदस्य
९	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालयातील स्त्रीरोग, निओनेटॉलॉजी, बालरोग आणि पीएसएम विभागांचे प्रतिनिधी	सदस्य
१०	सहाय्यक संचालक, माता आरोग्य.....नोडल कार्यक्रम अधिकारी	सदस्य
११	सहाय्यक संचालक, बाल आरोग्य नोडल कार्यक्रम अधिकारी	सदस्य
१२	अध्यक्षांना या प्रयोजनासाठी योग्य वाटेल अशी संबंधित क्षेत्रातील तज्ञ व्यक्ती	सदस्य

राज्यस्तरीय समितीची कार्यकक्षा

- माता व नवजात आणि बालकांच्या देखभालीसाठी सेवा हमीचा भाग म्हणून गुणवत्तापूर्ण आणि हक्काच्या सर्व आरोग्य सेवा लाभार्थींना मिळतील या हेतूने या उपक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी सविस्तर रुपरेषा (Road Map) आणि कृती आराखडा तयार करणे.
- राज्यात आवश्यक मनुष्यबळ, विशेष तज्ञ, औषधे, आवश्यक व ऐच्छिक तपासण्या, संदर्भ सेवा, आरोग्य सुविधांना निधीचे योग्य वाटप इत्यादी सुनिश्चित करून आरोग्य व्यवस्था मजबूत करणे.
- भौगोलिकदृष्ट्या व time to care या संकल्पनेनुसार सर्व आरोग्य सुविधा तासाभराच्या आत मिळू शकतील यानुसार CEmOc संस्था / प्रथम संदर्भ केंद्रांची निवड व स्थापन याची खात्री करणे.
- सर्व माता मृत्यूंची शंभर टक्के नोंदणी सुनिश्चित करण्यासाठी आणि पद्धतशीर माता मृत्यूचा आढावा (संस्था आणि समुदायावर आधारित) माता मृत्यू सर्वेक्षण व प्रतिसादच्या मार्गदर्शक सूचनातील उपाययोजनानुसार करणे.
- राज्यातील सर्व गर्भवती महिलांना आरोग्य सेवा उपलब्ध करून देण्यासाठी सर्व जिल्ह्यांच्या उद्दिष्ट पूर्तीचा (Output Oriented) आढावा घेणे.

- सामाजिक जागरूकता, आपलेपणा आणि चांगल्या प्रकारे कामगिरी करणाऱ्या संस्था तसेच ज्या संस्थांना पुढील मार्गदर्शनाची आवश्यकता आहे अशा संस्थांसाठी पंचायत राज संस्था व सामाजिक गटांसह बचत गट यांना विशेष मार्गदर्शन करणे.
- आंतरविभागीय एकत्रीकरण सभा आयोजित करणे.
- सेंटर ऑफ एक्सलन्स विकसित करण्यासाठी संबंधित जिल्ह्यांना मार्गदर्शन, सहाय्यता आणि क्षमता उभारणी करणे.
- प्रचार प्रसार माध्यमे तसेच मार्गदर्शक सूचनांचे भाषांतर करून जिल्ह्यांना सहाय्य करणे.
- एचएमआयएस अहवाल आणि क्षेत्र निरीक्षण भेटींद्वारे उपक्रमाच्या अंमलबजावणीच्या स्थितीवर लक्ष ठेवण्यासाठी राज्य / जिल्हास्तरीय समितीद्वारे भेटी देणे.
- कार्यक्रमाची प्रगती, तक्रारी, अडथळे आणि उपाययोजना यांचा आढावा घेण्यासाठी समितीचे सदस्य दर तिमाहीत बैठक घेणे .
- सुमनसाठी आवश्यक अर्थसंकल्पीय तरतुदी राज्याच्या राष्ट्रीय आरोग्य अभियानाच्या वार्षिक प्रकल्प अंमलबजावणी आराखड्यामध्ये (P.I.P.) केल्या जातील याची खात्री करणे आणि आवश्यक निधी संबंधित जिल्ह्यांना (विहित वितरण प्रणालीवर) उपलब्ध करून देणे तसेच सर्व केंद्रामध्ये निधी उपलब्ध राहिल याची खातरजमा करणे.
- राज्यात “सुरक्षित मातृत्व आश्वासन” (सुमन) च्या अंमलबजावणीची जबाबदारी राज्यस्तरीय समितीची राहिल. प्रधानमंत्री सुरक्षित मातृत्व अभियान अंतर्गत स्थापन करण्यात आलेल्या विद्यमान समितीवर ही समिती संनियंत्रण करेल.

सदर समितीची बैठक त्रैमासिक घेण्यात येईल

जिल्हा समिती

अ.क्र.	पद	पदनाम
१	जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
२	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद	सहअध्यक्ष
३	जिल्हा शल्य चिकित्सक	निमंत्रक व सदस्य सचिव
४	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय आणि जिल्हास्त्री / रुग्णालयाचे वैद्यकीय अधीक्षक	सदस्य
५	जिल्हा आरोग्य अधिकारी	सदस्य

६	वित्त, आयुष, महिला व बाल विकास, सार्वजनिक आरोग्य अभियांत्रिकी, पाणी आणि स्वच्छता, पंचायती राज, रस्ते आणि वाहतूक विभाग, ग्रामीण विकास, आदिवासी/एससी कल्याण, शहरी व्यवहार आणि नियोजन आणि कार्यक्रम अंमलबजावणी, संचालक आयुष, नगरविकास विभागांचे प्रतिनिधी	सदस्य
७	अध्यक्षांना या प्रयोजनासाठी योग्य वाटेल अशी संबंधित क्षेत्रातील तज्ञ व्यक्ती	सदस्य

जिल्हा समितीची कार्यकक्षा

- सुमन कार्यक्रम अंतर्गत सेवा दिलेल्या निर्देशाकांची एचएमआयएस /आयएचआयपी पोर्टल वर अद्यावत माहिती, सहाय्यक पर्यवेक्षण भेटीचे निष्कर्ष आणि अहवालावर आधारित दरमहा आढावा घेणे.
- सुमन अंतर्गत सेवा देणाऱ्या प्रदात्यांचे आणि भागधारकांचे संवेदीकरण करणे आणि क्षमता वाढवणे.
- Time to care संकल्पने अंतर्गत जिल्ह्याच्या भौगोलिकदृष्ट्या विचार करून सर्व CEMOC / प्रथम संदर्भ सेवा केंद्रांची स्थापना करावी जेणेकरून सर्व आरोग्य संस्थांमध्ये १ तासाच्या आत सुविधा उपलब्ध होऊ शकेल याबाबत खातरजमा करणे.
- सर्व माता मृत्यूची १००% नोंद होईल याची खातरजमा करणे, सर्व माता मृत्यू निरीक्षण व प्रतिसाद समिती (Maternal Death Surveillance and Response) अंतर्गत दिलेल्या मार्गदर्शक सुचनानुसार व उपाय योजनानुसार योग्य पद्धतीने (संस्थास्तरावर व सामाजिक स्तरावर) अन्वेषण करणे जेणेकरून प्रतिबंधात्मक उपायांनी भविष्यात होणारे माता मृत्यू टाळता येतील.
- वेगवेगळ्या विभागामध्ये समन्वय ठेवणे व व्हीएचएनडी आणि व्हीएचएनएससी (ग्राम आरोग्य, पोषण व स्वच्छता समिती) या सारख्या सामाजिक स्तरावर कार्यरत समितीमार्फत बैठका आयोजित करणे, ग्राम पंचायतीमार्फत समाजामध्ये एकत्रीकरण व जनजागृतीसाठी वापर सुनिश्चित करणे
- समुदाय एकत्रीकरण, सहभाग आणि देखरेख सुनिश्चित करेल अशा धोरणांचे विकास, जेणेकरून समुदायाची आपलेपणाची भावना निर्माण होऊ शकेल.
- सर्व सुमन प्रमाणित संस्थांचे एनक्यूएस गुणवत्ता मानांकन सुनिश्चित करणे
- तक्रारींचे कालबद्ध निवारण सुनिश्चित करणे.

- जिल्ह्यात “सुरक्षित मातृत्व आश्वासन” (सुमन) च्या अंमलबजावणीची जबाबदारी जिल्हास्तरीय समितीची राहिल.

सर्व निवडलेल्या संस्था प्रमुख यांना व संस्थेशी निगडीत पंचायत, जिल्हा परिषद, WCD, NRLM, AB-HWC कार्यक्रम अंमलबजावणीबाबत सुचना देतील. निवडलेल्या संस्थेमध्ये Internet सुविधा उपलब्ध करून घेतील. दर सहा महिन्यांनी नव्याने निवडलेल्या संस्थामध्ये याप्रमाणे कार्यवाही करण्यात येईल.

सदर समितीची बैठक दरमहा घेण्यात येईल

तालुका स्तरीय समिती

अ.क्र.	पद	पदनाम
१	तालुका वैद्यकीय अधिकारी	अध्यक्ष
२	संबंधित उपजिल्हा रुग्णालयाचे वैद्यकीय अधीक्षक	निमंत्रक व सदस्य सचिव
३	एक वैद्यकीय अधिकारी, स्टाफ नर्स १, एएनएम १	सदस्य
४	ब्लॉक कम्युनिटी मोबिलायझर	सदस्य
५	वरिष्ठ नर्स किंवा औषध भांडार अधिकारी किंवा प्रयोगशाळा तंत्रज्ञ	सदस्य
६	आयसीडीएस-सीडीपीओ (बाल विकास प्रकल्प अधिकारी), शिक्षण विभाग, पीआरआय इ. चे प्रतिनिधी	सदस्य
७	तालुक्यामध्ये कार्यरत असलेल्या इतर कोणत्याही स्वयंसेवी संस्थेचा विकास भागीदार	सदस्य
८	तालुक्यामध्ये माता व बाल संगोपनामध्ये कार्यरत नागरी संस्था	सदस्य

तालुका समितीची कार्यकक्षा

- निश्चित खात्रीपूर्वक सेवा पुरविणे (४ प्रसूतिपूर्व तपासण्या), निश्चित संदर्भित सेवा, प्रसूतीनंतरच्या गृह भेटी इत्यादी लाभार्थींना पुरविल्या जात आहेत ह्याची खात्री करून घेणे.
- निवडलेल्या संस्था स्तरावर ईडीएल यादीची (आवश्यक औषधांची यादी) उपलब्धता सुनिश्चित करणे.

- सर्व प्राथमिक आरोग्य केंद्र आणि उपकेंद्र हे एचसीडब्ल्यू केंद्रांमध्ये रूपांतरित झाल्याचे आणि प्राथमिक आरोग्य सेवांच्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार सेवा पुरवित असल्याची खात्री करून घेणे.
- माता मृत्यू आणि बाल मृत्यूच्या १००% नोंदणीची खात्री करून घेणे. माता मृत्यू संबंधित असलेल्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार माता मृत्यू आढावा (संस्थास्तरीय आणि कम्युनिटी आधारित) घेऊन सुधारित उपाय करणे.
- आंतरविभागीय समन्वय सुनिश्चित करणे.
- जनजागृतीसाठी VHND, VHNSC आणि ग्रामपंचायतीसारख्या समुदाय आधारित प्लॅटफॉर्मचा वापर करणे .
- सर्व संस्था एनक्यूएस गुणवत्ता आणि मानांकनाचे पालन करत आहेत याची खात्री करणे.
- रिपोर्टिंग, रेकॉर्डिंग अहवाल आणि सेवा तरतुदीमध्ये आरोग्य सेवा तंत्रज्ञानाचा वापर करणे. उदा. एएनएम द्वारे टॅब्लेटचा वापर .
- तालुका /गाव पातळीवर सर्वोत्कृष्ट कर्मचारी आणि विजेता शोधून त्यांचे कौतुक करणे.
- प्राथमिक आणि नेहमीचा कामाचा आलेख पाहून मासिक अहवाल तयार करणे आणि त्याचे नियमित विश्लेषण करणे.

सदर समितीची बैठक दरमहा घेण्यात येईल

संबंधित समितीच्या बैठका निश्चित करण्यात आलेल्या वारंवारतेनुसार आयोजित करण्याची जबाबदारी संबंधित निमंत्रक तथा सदस्य सचिव यांची राहिल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२१०५१९१२४८५२४११७ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(व. मुं. भरोसे)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१) अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

- २) प्रधान सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) प्रधान सचिव, (१) व (२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) प्रधान सचिव, ग्राम विकास व पंचायत राज विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ५) प्रधान सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ६) प्रधान सचिव, सामाजिक न्याय विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ७) प्रधान सचिव, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ८) सचिव, महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ९) सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १०) सचिव, वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ११) प्रधान महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता)-१, महाराष्ट्र, मुंबई
- १२) प्रधान महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता)-२, महाराष्ट्र, नागपूर
- १३) प्रधान महालेखापाल (लेखा परीक्षा)-१, महाराष्ट्र, मुंबई
- १४) प्रधान महालेखापाल (लेखा परीक्षा)-२ महाराष्ट्र, नागपूर
- १५) सर्व विभागीय आयुक्त (आरोग्य सेवा आयुक्तालयामार्फत)
- १६) आयुक्त, आरोग्य सेवा तथा अभियान संचालक, राष्ट्रीय आरोग्य अभियान, मुंबई.
- १७) सर्व जिल्हाधिकारी (आरोग्य सेवा आयुक्तालयामार्फत)
- १८) सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी (आरोग्य सेवा आयुक्तालयामार्फत)
- १९) संचालक- १ व २, आरोग्य सेवा, आरोग्य सेवा आयुक्तालय, मुंबई / पुणे.
- २०) संचालक, आयुष संचालनालय, मुंबई
- २१) संचालक, वैद्यकीय शिक्षण संशोधन, मुंबई
- २२) अतिरिक्त संचालक (आरोग्य सेवा), राज्य कुटुंब कल्याण कार्यालय, पुणे.
- २३) अध्यक्ष, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- २४) सर्व सह संचालक (आरोग्य सेवा आयुक्तालयामार्फत)
- २५) सर्व जिल्हा शल्यचिकित्सक (आरोग्य सेवा आयुक्तालयामार्फत)
- २६) सर्व जिल्हा आरोग्य अधिकारी (आरोग्य सेवा आयुक्तालयामार्फत)
- २७) सर्व सहसचिव/उपसचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग.
- २८) उप संचालक, सर्व मंडळ कार्यालये (आरोग्य सेवा आयुक्तालयामार्फत)
- २९) निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
- ३०) निवडनस्ती (कुटुंब कल्याण)